

Asia: Luonnos hallituksen esitykseksi konfliktimineraalien ja niiden malmien markkinoille saattamisesta

Finnwatch kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi konfliktimineraalien ja niiden malmien markkinoille saattamisesta, jossa annettaisiin Euroopan parlamentin ja neuvoston ns. konfliktimineraaliasetuksen (EU) 2017/821) edellyttämät kansalliset säännökset asetuksen toimeenpanon valvontaan liittyen. Kiinnitämme lausunrossamme huomiota erityisesti asetuksen toimeenpanon läpinäkyvyyden lisäämiseen ja valvonnan laatuun. Esitystä voitaisiin syventää tuomalla esiin, millaisia kansallisia säännöksiä muissa EU:n jäsenvaltioissa on annettu tai harkitaan annettavaksi. Esityksessä olisi myös tärkeää käsitellä puutavaralain toimeenpanosta saatuja kokemuksia, sillä lakiluonnokseen sisältyvät toimeenpanokeinot vaikuttavat perustuvan suoraan siihen. Lakiluonnoksen kieli on paikoin epäselvää ja vaatii tarkennuksia. Esimerkiksi 3 §:ssä määritellään erikseen due diligence -periaatteet ja asianmukaisen huolellisuuden järjestelmä, joista jälkimmäisellä kuitenkin ilmeisesti tarkoitetaan ensimmäistä. Due diligence -periaatteiden määritelmä on vaikeatajuinen käänös konfliktimineraaliasetuksesta. Suomessa tässä tarkoituksessa yleisessä käytössä ovat sekä *huolellisuusvelvoite*-että *asianmukaisen huolellisuuden prosessi* -termit.

Läpinäkyvyys

Finnwatch katsoo, että valvova viranomaisen (Tukes) tulee velvoittaa ylläpitämään julkista ja ajantasaista listaa lain piiriin kuuluvista unionin tuojista. Tarvittaessa lakiin tulee sisällyttää säännös, joka velvoittaa tulliviranomaiset luovuttamaan Tukesille tarvittavat tiedot unionin tuojista tätä tarkoitusta varten. Vaikka unionin tullikoodeksin mukaan tullitiedot ovat lähtökohtaisesti salassa pidettäviä, mahdollistaa koodeksi tietojen luovuttamisen lain nojalla.

Konfliktimineraali-asetuksen 11(2) mukaan valvovan viranomaisen on suoritettava *“jälkitarkistuksia riskipohjaista lähestymistapaa noudattaen, ja niitä on tehtävä myös tapauksissa, joissa toimivaltaisella viranomaisella on merkityksellisiä tietoja siitä, noudattaako unionin tuoja tätä asetusta, **mukaan lukien tiedot, jotka perustuvat kolmansien osapuolten ilmaisemiin perusteltuihin huoliin**”*.

Viittaus kolmansien osapuolten ilmaisemiin perusteltuihin huoliin tulee lisätä hallituksen esityksen säännöskohtaisiin perusteluihin asetuksen mukaisesti.

Samassa yhteydessä tulee selventää, että ”kolmannet osapuolet” viittaavat mm. kansalaisjärjestöihin. Myös muiden tahojen kuten valtioiden ja yritysten tulee voida ilmaista perusteltuja huolia Tukesille. Perusteltujen huolten ilmaisemiseksi Tukesin tulee tarjota helposti saavutettava valituskanava esimerkiksi julkaisemalla asianmukaiset yhteystiedot, myös englanniksi ja muilla tarkoituksenmukaisilla kielillä.

Kolmansien osapuolten on mahdollista ilmaista perusteltuja huolia vain jos tiedot lain piiriin kuuluvista unionin tuojista ovat julkisia. Jos kaikki tuojat eivät ole julkisia, on olemassa riski, että kolmannet osapuolet eivät voi ilmaista perusteltua huolta tasapuolisesti kaikista markkinoilla toimivista yrityksistä vaan vain niistä, jotka ovat jo muuten yleisesti tiedossa. Jos kolmansien osapuolten mahdollisuus osallistua asetuksen toimeenpanon valvontaan ei toteudu, heikentää se asetuksen uskottavuutta.

Tukes tulee myös velvoittaa julkaisemaan (tarvittaessa anonymisoidusti) sille ilmaistut perustellut huolet sekä toimenpiteet, joihin Tukes on ilmoitusten perusteella ryhtynyt.

Lakiluonnoksen 9 § mukaan unionin tuojien on vuosittain toimitettava Tukesille konfliktimineraali-asetuksen 7 artiklan 1 ja 3 kohdissa mainitut raportit. Kohta 3 viittaa tuojien julkisiin raportteihin, joissa asetuksen mukaisesti on esitettävä toimet, jotka tuojat ovat *”toteuttaneet noudattaakseen hallintojärjestelmänsä koskevia 4 artiklan mukaisia velvoitteita ja riskinhallintaansa koskevia 5 artiklan mukaisia velvoitteita, ja sen on sisällettävä kolmannen osapuolen suorittamista tarkastuksista laadittava tiivistelmäraportti, mukaan lukien tarkastajan nimi, ottaen asianmukaisesti huomioon liikesalaisuus ja muut kilpailunäkökohdat.”* Finnwatch esittää, että Tukes velvoitetaan kokoamaan nämä raportit yhteen julkiseen tietokantaan. Tämä helpottaisi edelleen kolmansien osapuolten mahdollisuutta osallistua asetuksen toimeenpanon valvontaan.

Jälkivalvonta

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan Tukesin suorittamien tarkastusten on sisällettävä konfliktimineraaliasetuksen 11 artiklan 3 kohdassa mainitut toimenpiteet. Finnwatchin mukaan toimenpiteiden kuvausta on syytä tarkentaa sen varmistamiseksi, että valvonta perustuu kattavaan ja ajantasaiseen tietoon. Unionin tuojien huolellisuusveloitteen tarkoitus on ehkäistä konfliktimineraaleihin liittyviä erittäin vakavia ihmisoikeusriskejä. Union tuojien huolellisuutta tulee siksi arvioida ensisijaisesti siitä näkökulmasta, miten kattavasti ne ovat tunnistaneet niiden toimitusketjujen ihmisoikeusriskit ja miten tehokkaita unionin tuojien toimenpiteet näiden riskien hallitsemiseksi ovat olleet. Tällaista arviointia voidaan tehdä esimerkiksi OECD:n Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of

Minerals from Conflict-Affected and High-Risk Areas -ohjeissa ja sitä täydentävissä ohjeissa (Supplement on Supplement on Tin, Tantalum and Tungsten ja Supplement on Gold) määritellyn viisiportaisen prosessin ja red flag -tunnusmerkistön kautta. Red flag -tunnusmerkistö on myös yksi keino priorisoida jälkitarkastuksia. Tarkastuksia voitaisiin esimerkiksi kohdentaa erityisesti niihin unionin tuojiin, jotka tekevät hankintoja ns. red flag -alueilta ja/tai -tavarantoimittajilta.

Osoitukseksi unionin tuojien huolellisuusjärjestelmän asianmukaisuudesta ei tule kaavamaisesti hyväksyä pelkästään esimerkiksi komission tunnustamien due diligence -järjestelyjen jäsenyyttä, hankintoja vastuullisten sulattamojen ja jalostajien listalla olevilta toimijoilta tai auditointiraportteja, tai unionin tuojien omia vastuullisuusraportteja. Arvioinnissa tulee hyödyntää myös muita kuin unionin tuojilta itseltään saatuja tietoja kuten esimerkiksi kansalaisjärjestöraportteja. Samalla on varmistettava, että Tukesissa on riittävä osaamista unionin tuojien huolellisuusjärjestelmien laadun ja asianmukaisuuden arvioimiseksi.

Hallituksen esitysluonnoksen toimeenpanokeinoja koskevat 10 § ja 11 § mukailevat sitä, mitä aiemmin on EU:n puutavara-asetuksen perusteella kansallisella tasolla säädetty. Toimeenpanokeinot perustuvat Tukesin kehoituksiin, määräyksiin ja kieltoihin, joita voidaan tarvittaessa tehostaa uhkasakoin. Finnwatch katsoo, että Tukes tulee velvoittaa julkaisemaan tiedot niistä korjaavista toimenpiteistä, joihin se on unionin tuojia kehottanut tai määrännyt ryhtymään, sekä sen antamista markkinoillesaattamiskielloista. Kuten yllä, jos tiedot unionin tuojilta edellytettävistä korjaavista toimenpiteistä eivät ole julkisia eivät kolmannet osapuolet pysty valvomaan niiden toteuttamista.

Konfliktimineraaliasetuksen mukaan komissio tarkastelee asetuksen toimivuutta ja vaikuttavuutta viimeistään vuonna 2023. Tässä yhteydessä tulee harkittavaksi mahdollisista seuraamuksista, kuten rikosoikeudellisesta vastuusta, säätäminen. Suomen on varauduttava tähän keskusteluun, mikä sekin edellyttää unionin tuojien korjaavien toimenpiteiden toteuttamisen tarkkaa seuranta.

***

Lopuksi Finnwatch muistuttaa, että vaikka konfliktimineraaliasetus on tärkeä askel kohti sitovaa yritysvastuusääntelyä, tulee Suomessa ja EU-tasolla säätää kaikkia yrityksiä toimialasta ja -alueesta riippumatta sitova yritysvastuulaki, joka velvoittaisi yritykset huolehtimaan ihmisoikeuksista niiden koko arvoketjussa ja joka edistäisi yritystoiminnasta aiheutuvien ihmisoikeusloukkausten uhrien oikeusturvaa. Kattavalla yritysvastuusääntelyllä puututtaisiin myös yhteen keskeiseen konfliktimineraaliasetuksen puutteeseen eli siihen, että asetus ei koske

konfliktimineraaleja sisältävien tuotteiden maahantuontia vaan se kattaa pelkästään mineraalien ja malmien maahantuonnin.